

BISERICA TÂRCĂ - VITAN DIN BUCUREȘTI

Anca Beatrice Todireanu

Intrând în posesia unor fotografii mai vechi, de pe la 1900, reprezentând Biserica Târcă din Capitală, și „zgândărită” de curiozitate, m-am hotărât să-i cercetez puțin trecutul și să văd ce găsesc despre acest sfânt lăcaș.

Biserica a fost înălțată în zona de sud-est a orașului, în cartierul Vitan, pe versantul stâng al Dâmboviței. Este construită pe un plan triconc (23x6-9), cu ziduri groase din cărămidă și cu abside puțin reliefate. Lungimea bisericii este de 18 m iar lățimea de 10 metri¹. Pronaosul și prima parte a naosului sunt acoperite de o boltă cilindrică cu penetrații scurte ale unor arce laterale. Deasupra pronaosului a fost ridicat turnul-clopotniță, din care nu a rămas decât o bază pătrată masivă, acoperită

1. Preotul Dimitrie Micșunescu, *Istoricul Sfintei Biserici „Înălțarea Domnului” numită „Târcă” din Capitală*, Institutul de Arte Grafice, București, 1932, p.34.

cu învelitoare de tablă în patru ape². Centrul naosului este acoperit cu o cupolă turtită, rezemată prin intermediul pandantivilor pe cele patru arce ce mărginesc absidele și naosul. Fațadele sunt împărțite printr-un brâu, în două registre inegale. Acestea au panouri de dimensiuni variabile, rectangulare. Pe fațada de vest, deasupra tindei, în trei firide dreptunghiulare sunt pictate icoanele hramurilor (Înălțarea Domnului, Sf. Ioan Evanghelistul, Sf. Mucenic Mina și Sf. Haralambie). Nu cunoaștem în afară de numele fondatorului, nimic despre meșterii, arhitecții, sau inginerii care au lucrat la acest sfânt lăcaș.

Această sfântă biserică împreună cu chiliile, zidul înconjurător, clopotnița ș.a. a fost fondată de către Radu Poenaru și soția sa Natalia în anul 1820. Iată ce ne spune pisania, așezată pe peretele de nord, scrisă cu caractere chirilice: *„Ale Tale dintru ale Tale aducem, Dumnezeule pomenită, Radul Poenarul serdarul, cu Natalia soția mea, acest sfânt locaș, care din temelie l-am zidit și l-am înfrumusețat, atât înăuntru cât și pe afară împrejur, prin osteneala polcovnicului Andrei Căciupul, întru slava Lui Dumnezeu și întru prăznuirea sf. Înălțări a Mântuitorului Iisus Hristos și a sf. Ioan Evanghelistul și a sf. mucenic Mina și Haralambie, spre veșnică pomenire a sufletelor noastre și a tot neamul nostru, cât și a tuturor creștinilor ce au ostenit și au ajutat. În zilele Mării Sale Alexandru Nicolae Suțu Voevod, mitropolit fiind chir chir Dionisie, la anii de la Hr. 1820 Iulie7”³.*

Ctitorul, Radu (Răducanu) Poenaru, a fost succesiv logofăt al Divanului domnesc începând încă de la 1787, mare sluger în Divan la 1805, mare serdar, mare stolnic la 1824. În 1829 era trecut deja la cele veșnice. Radu Poenaru a fost fiul lui Stan Poenaru, moșnean de la Poiana din Ialomița, unde a făcut biserică și școală. Stan era fiul lui Târcă Poenaru, de unde și porecla de Târcă a familiei dată și bisericii din Vitan. Neamul acestor moșneni se poate urmări până la Barbu logofăt din Poiana la 1614. Stolnicul Răducanu, fondatorul bisericii din Vitan, a avut o singură fiică numită Casia, care s-a căsătorit în 1819 cu slugerul Silvestrache Filitti⁴. La proscomidiarul bisericii, pomelnicul săpat în piatră începe cu numele Radu, Natalia, Silvestru, Casia, după care urmează numele ctitorilor ajutători.

Biserica era reprezentativă pentru mahalaua în care se ridica; ea constituind centrul ei spiritual fiind vitală pentru întreaga istorie a locului; legătura aceasta devenind vizibilă și la nivelul numelor. Uneori biserica dă numele cartierului respectiv (ex. Batiștei, Amzei) dar cel mai adesea, cartierul este cel care își adaugă numele la cel al bisericii, pentru a distinge o biserică de alta cu același hram și a o

2. Lucia Stoica, Neculai Ionescu-Ghinea ș.a., *Atlas-Ghid., Istoria și arhitectura lăcașurilor de cult din București*, Ed. Ergorom, vol. II, București, 2000, p. 363.

3. Pisania bisericii pusă pe fațada de apus, în stânga tindei.

4. Ion C. Filitti, *Biserici și ctitori*, în B.O.R., seria III anul L, nr. 3 (612) martie 1932, p. 209.

localiza (ex. Sf. Sofia – Floreasca, Sf. Gheorghe – Progresul). Despre felul în care Biserica noastră și-a luat numele, s-au emis mai multe ipoteze:

În Marele Dicționar Geografic al României (1898) găsim următoarea însemnare: „Biserica Târcă (Vitanu) cu hramul Înălțarea Domnului, s-a zidit la anul 1820 de Târcă Răducanu – Poenare, soția sa Natalia și familia Efrosinei Păucescu. Are 60 enoriași”⁵. Totuși numirea de „Târcă” o găsim încă din sec. al XVII deci

cu aproape 160 de ani în urmă, înainte de ridicarea bisericii de care ne ocupăm, care mahala făcea parte din vatra M-rii Radu Vodă, și nici în actul de fundație (în pisanie) nu apare numele „Târcă”⁶. La sf. sec. al XVIII, M-reia Radu Vodă stăpânea și mahalaua Târcă⁷. Ioan C. Filitti într-un articol al său din 1932 ne spune că numirea de Târcă dată Bisericii din Vitan , este porecla unei familii anume Târcă Poenaru, moșnean de la Poiana din Ialomița⁸. O tradiție este că numirea mahalalei cum și a bisericii ar fi de la cuvântul unguresc (Tarka) ce înseamnă bălțat, pestriț, vorbind de vitele ce pășunau pe Câmpia Vitanului, ce erau cu pete mari de diferite culori prin

5. George Ioan Lahovari, *Marele Dicționar al României*, , vol I, București, 1898, p. 726.

6. Preotul Dimitrie P. Micșunescu, *op. cit.* , p. 10.

7. Ionescu Gion, *Istoria Bucureștilor*, Editura Stabilimentul grafic I.V. Socecù, 1899, p. 267.

8. Ion C. Filitti , *Biserici și...*, p. 209.

păr⁹; sau de la țârcovnic adică paraclisier, care este cuvânt slav Trukuvinicu (din Truki, biserică)¹⁰. O altă tradiție spune că în ocolul orașului București spre Sud Est, pe Câmpia Vitanului, unde vitele orașenilor își aveau pășunile lor, era și un ocol de vite sau un țarc și deci de la cuvântul țarc (care este cuvânt albanez) (Thark) derivă cuvântul de „Târcă”¹¹. Prin aceste părți ale orașului trăiau mai mulți sârbi, ruși, bulgari, turci, unguri, armeni și albanezi și de la cuvântul albanez (Thark) ce înseamnă ocol de vite, ce era pe Câmpia Vitanului, a rămas această numire până târziu.

După decesul fondatorilor acestui locaș și până în 1894, când intră în aplicare Legea clerului mirean, fiind fundațiune particulară, biserica Târcă împreună cu personalul ei, va fi întreținută de către Eufrosina Păucescu, născută Filitis ca succesoară și ultima descendentă din familia ctitorilor. Eufrosina Păucescu s-a ocupat îndeaproape de administrarea bisericii până când în 1869 a primit o adresă prin care i se făcea cunoscut faptul că de acum încolo Primăria va avea drept de control și tutelă asupra acestui sfânt locaș. Deranjată de acest fapt d-na Păucescu cheamă în judecată Primăria, pentru a o obliga să-i respecte titlul de proprietate.

În 1870 Tribunalul Ilfov, Secția a-II-a civilă prin hotărârea nr. 61 din 14 martie 1870, îi recunoaște d-nei Eufrosina dreptul de proprietate și-i permite Primăriei doar dreptul de a observa dacă Biserica de la Vitan este bine întreținută iar serviciul divin se desfășoară normal¹². Pe 22 octombrie 1898 Eufrosina Păucescu Filitis a vândut moșia cu tot cu biserica Târcă, d-lor Louis Blanc și Virgil Pleșoianu, rămânând apoi cu totul acestuia din urmă. Din păcate în actele de vânzare nu s-a prevăzut nimic în privința întreținerii bisericii și a personalului ei pe viitor. Primăria în 1894, în baza Legii Clerului, a plătit salariul personalului și întreținerea sfântului locaș doar primele 3 trimestre al aceluia an după care s-a oprit. Începe un lanț întreg de plângeri la Mitropolie, adrese și procese între V. Pleșoianu și Primăria Capitalei, Epitropie și Ministerul Cultelor. În tot acest timp, biserica se deteriorează tot mai tare, ba chiar răsărise pe acoperișul clopotniței un corcoduș unde barza își clădise cuibul său de vară¹³. Mitropolia, motivată de cererile credincioșilor a tot intervenit pentru rezolvarea cât mai grabnică a situației, când la Ministerul Cultelor când la Primărie. În 1906 când biserica era deja grav amenințată cu ruina, Mitropolia primește răspuns de la Primărie că în urma unui proces dintre clericii bisericii și proprietarul moșiei V. Pleșoianu, s-a ajuns la împăcare și la următoarea înțelegere: Proprietarul îi pune preotului slujitor 3 camere la dispoziție din curtea bisericii pe tot restul vieții, iar

9. Preotul Dimitrie P. Micșunescu, *op.cit.*, p. 10.

10. Ibidem.

11. Ibidem.

12. Ibidem, p. 14.

13. Ibidem, p. 18.

preotul renunță la orice pretenție financiară pentru trecut și viitor¹⁴.

În data de 21 iulie 1910 Î.P.S. Athanasie vizitând biserica, care era deja rău deteriorată, îl muștră pe preotul slujitor Gh. Ionescu, îi închide biserica, îi ridică Antimisul și-i dă termen 3 luni pentru a rezolva grabnic situația sfântului locaș. Mitropolia, a eliberat o condică de milostenie spre a se aduna bani în scopul reparării bisericii. Au reușit să repare acoperișul sperând ca pe viitor să facă mai multe.

În 1912 Ministerul Cultelor prin adresa cu nr. 12607, îi aduce la cunoștință Mitropoliei că d-nul Virgil Pleșoianu s-a hotărât să dărâme biserica Târcă ce se află pe moșia sa, fiind recunoscută de Justiție ca biserică particulară, de care el nu mai are nevoie¹⁵. O lovitură grea pentru enoriași, preotul slujitor dar mai ales pentru Biserica Ortodoxă Română. Mitropolia răspunde că sub nicio formă nu admite dărâmarea lăcașului de cult și că va continua strângerea de fonduri pentru restaurarea bisericii Târcă. Enoriașii se plâng apoi Mitropoliei că V. Pleșoianu se opune reparării bisericii, de aici mai departe la Ministerul Cultelor, de unde dl. Ministru al Cultelor răspunde că proprietarul Pleșoianu având sentințe judecătorești definitive în această chestiune nu poate fi oprit de la acest fapt. Mitropolia aduce la cunoștință Sf. Sinod situația gravă cu care se confrunta Biserica Târcă, astfel că Î.P.S. Mitropolit Primat este însărcinat să-l cheme pe proprietar dar mai ales să-l convingă pe acesta să renunțe la ideea îngrozitoare de a dărâma bietul locaș. Cu multă rugăciune și tact, Mitropolitul delegă o comisie condusă de G. I. Bibescu care reușește să-l convingă pe proprietarul Pleșoianu să renunțe la gândul distrugător, ba mai mult, să cedeze terenul pe care este clădită biserica împreună cu ograda acesteia fără nicio despăgubire bănească. Proprietarul dă chiar și o declarație scrisă în acest sens, cu condiția ca Biserica Târcă să fie luată sub supravegherea Casei Bisericii sau a Primăriei, să fie reparată și să se întrețină cultul cu toate cele necesare¹⁶. Deși părea că lucrurile au intrat în normal, biserica se degrada de la o zi la alta. Șirul plângerilor credincioșilor către Mitropolie și de aici către Ministerul Cultelor s-a înțepit. La aceasta se adaugă și petițiunea d-lui Pleșoianu de a se lua grabnice măsuri pentru reparațiunile generale ale bisericii, spre a nu se răci credința poporului, mai ales că în apropiere se află biserica catolică ce ar putea influența la slăbirea credinței și răcirea sentimentului lor religios¹⁷.

În urma unui control foarte riguros cerut de Î.P.S. Conon, din care rezulta starea jalnică la care ajunsese biserica, Mitropolia prin ordinul nr. 1578 din 18 aprilie 1914, dispune ca preotul să fie oprit de la slujire, Antimisul ridicat iar biserica

14. Sf. Mitropolie a Ungro-Vlahiei, „Biserica pronumită „Târcă” din Capitală”, în Revista Biserica Ortodoxă Română, an. 39, nr. 7, oct. 1915, p. 663.

15. Ibidem, p. 664.

16. Ibidem, p. 665.

17. Preotul Dimitrie P. Micșunescu, *op. cit.*, p. 23.

închisă până se va repara¹⁸. Se continuă a se strânge fonduri pentru reparații. Se trece la reparații serioase și îmbunătățiri în ceea ce privește biserica, se repictează sfântul locaș de către V. Georgescu, se repară clopotnița și zidul înconjurător, se aranjează și înfrumusețează curtea. Mitropolitul Conon Arămescu-Donici aproape zilnic mergea și se interesa de mersul lucrărilor, contribuind chiar și cu suma de 4000¹⁹ lei pentru reparații. Pentru stăruința și munca depusă Mitropolitul Conon a devenit ctitorul ei principal. Pe peretele de la intrare, înăuntru spre nord este pictat acesta, iar spre sud sunt pictate portretele Regelui Carol, al Reginei Elisabeta, al Reginei Maria, iar dedesubt al Principelui Carol. În pridvorul bisericii, săpat în piatră albă se vede următoarea inscripție : *"Iubit-am buna podoabă a Casei Tale și locul lăcașului Măririi Tale; pentru aceasta în zilele Prea Înălțatului nostru Rege Ferdinand I, a Prea Înălțatei noastre Regine Maria și a Î.P.S. Sale*

Mitropolit al Ungro-Vlahiei Conon Arămescu-Donici Primatul României, s-a zgrăvit din nou în ulei Biserica Târcă din Capitală, s-a așezat pe jos mozaic, s-a învelit biserica cu tablă nouă, s-a făcut reparații de zidării exterioare, cu ajutorul tuturor enoriașilor acestei Sfinte Biserici, de la bogat până la sărac, precum și a altor creștini din enoriile vecine și din centrul capitalei, prin osârdia și munca neobosită a comitetului de acțiune."

Tâmpla din zidărie a rămas cu pictura în tehnica „fresco” de la începutul sec. al XIX-lea. În 1924 a fost reparată pictura, apoi restaurată în 1966-1967, 1976-1980 și apoi în 1993 de către Ion C. Eva și Eugen Manolescu din Ploiești în timpul Patriarhului Teoctist²⁰. Clopotnița, restaurată și ea radical în 1915, are un aspect

18. Ibidem.

19. Econ. I. Ionescu, *Restaurarea Bisericii „Târcă” și reclădirea Bisericii „Spirea Veche” din Capitală*, în *Amvonul*, anul XVIII, nr. 10, ian. 1916, p.312.

20. Lucia Stoica, Neculai Ionescu-Ghinea, *op.cit.*, 2000, p. 363.

frumos, asemănătoare unei mănăstiri. Are două etaje, având jos poarta iar deasupra sala clopotelor cu cele necesare. Clopotul mare avea următoarea inscripție: „*Acest clopot s-a prefăcut și înnoit prin osârdia și cheltuiala Cuviosului Arhimandrit și starețul obștejitei Căldărușanilor și Cernicăi Kir Gheorghie la anul 1799*”. Pe cel mic scria „*Acest clopot este al bisericii ot Vitan a Sărdarului Răducanu (Poenaru) 1824*”²¹. Aceste clopote au fost luate de nemți în Primul Război Mondial și înlocuite cu alte două prin strădania credincioșilor. În curtea bisericii a existat desigur și un cimitir. Din Marele Dicționar Geografic al României aflăm că în 1867 erau în București 109 cimitire. În 1876, autoritatea comunală, din motive de igienă, dispune să nu se mai facă înmormântări în oraș. Totuși, deosebit de cimitirele din afara orașului înființate atunci, autoritatea mai permite a se înmormânta și în curțile a patru biserici particulare, situate în străzile din apropierea periferiei orașului și anume: Isvorul dintre vii, pe șoseaua Dudești, lângă Cioplea; Târcă, pe calea Vitanului, Sfântul Nicolae, afară de bariera Iancului și Sf. Dumitru-Nou de pe șoseaua Colentinei. Însă în 1880 s-a retras și această permisiune²² astfel că Bucureștiul rămâne cu 17 cimitire, iar biserica Târcă cu o singură cruce din piatră datând de la 1877²³.

S-ar părea că în apropiere de *Podul Târgului de Afară și mahalaua Armenilor exista și Hanul Târcă, poate al serdarului Răducanu Târcă*²⁴ probabil pe latura estică sau sudică a bisericii. Este amintit în 4 iunie 1830 cu prilejul pavării cu piatră a unor ulițe cu caldarâm²⁵ („*ulița care merge de la Podul Tg. De Afară pe la Hanul sărdarului Răducanu Târcă*”).

Din 1 iunie 1920 Biserica se îmbogățește cu vrednicul de pomenire preotul Dimitrie P. Micșunescu, sub păstoria sfântul locaș și întreaga parohie va avea numai de câștigat. Pe lângă reparațiile din Biserica și îmbunătățirile aduse ei, se remarcă și nobila înviorare spirituală. Nefiind școală primară în mahala, a obținut o clădire pe care a transformat-o în local de școală, în mod provizoriu. În anul 1928, s-a pus piatra fundamentală la noul local școlar Târcă-Vitan²⁶.

A înființat un Comitet cultural religios care a organizat serbări literare pentru strângere de fonduri pentru repararea bisericii și a școlii. Primește delegație, ca preot și profesor conferențiar, pentru catehizarea și îngrijirea morală religioasă a elevilor ucenici industriali adăpostiți în căminul din Șos. Vitan²⁷. Tot prin străduința lui și cu ajutorul

21. Preotul Dimitrie P. Micșunescu, *op. cit.*, p. 43

22. George Ioan Lahovari, *op. cit.*, p. 729.

23. Lucia Stoica, Neculai Ionescu-Ghinea ș.a., *op. cit.*, p. 364.

24. George Potra, *Istoricul Hanurilor Bucureștene*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 142.

25. *Începuturi edilitare, 1830-1832, Documente pentru istoria Bucureștilor*, București, 1936, p. 24.

26. Preotul Dimitrie P. Micșunescu, *op. cit.*, p. 50.

27. Ibidem.

enoriașilor a făcut demersurile necesare pentru pavarea, luminarea și canalizarea cu apă a mahalalei, a înființat Ateneul Popular, cantina pentru copilașii săraci, cor bisericesc ș.a. La 1 ianuarie 1925 Biserica Târcă devine Biserică parohială.

Biserica Târcă – pe la anul 1900*

În 1927 a adus spre a fi botezați circa 90 mahomedani. Însuși Patriarhul Miron Cristea însoțit de un sobor de preoți a participat la această Sfântă Taină. Mii de credincioși au salutat călduros acest eveniment nemaîntâlnit, mulți dintre ei fiind îmbrăcați în port național arborând lente tricolore. La locul botezului s-au ridicat arcuri de triumf. Totul era deja în bună rânduială. Doar cutremurul din 1940 avea să mai afecteze puțin sfântul locaș. Turla s-a dărâmat și nu a mai fost refăcută. În 1947 casa parohială a fost vândută. În 2002 tencuiala din exteriorul bisericii a fost refăcută și finisată cu praf de piatră. În 2006 toată structura acoperișului clopotniței a fost schimbată cu lemn și tablă galvanizată nouă. În 2007 biserica a fost înzestrată cu noi obiecte necesare slujbelor bisericești (icoane praznicare, candelă, veșminte preoțești, cristelniță, sistem de sonorizare ș.a.) și s-au aurit toate vasele și obiectele liturgice existente.

* Mulțumiri pentru fotografii, d-lui arhitect Mădălin Giugeanu și d-lui inginer Barbu Popescu

La loc de cinste sunt păstrate cu mare grijă un Sf. Epitaf cusut în fir de aur și înrămat, ce datează chiar de la începuturi din 1820 precum și o icoană a Sf. Nicolae pictată pe lemn și îmbrăcată în argint, ce datează din 1831.

Iată că o Biserică de familie, ridicată în 1820, de serdarul Radu Poienaru cu ajutorul unor oameni de condiție modestă (grădinari), dăinuiește și astăzi în prea aglomeratul București, ea fiind deja înscrisă în lista Monumentelor Istorice. În prezent se bucură de 4 preoți slujitori și de mai bine de 10.000 de enoriași.

SUMMARY

The article presents an old church of Bucharest, „Târcă”, and various events connected to it and to its surroundings. the monument has survived the harshness of times and is still functioning today.